

Jana Amosa Komenského Orbis pictus stále aktuální

ANDREJ ČUMA

Anotácia: Medzi svetovou učebnicovou literatúrou je dodnes na poprednom mieste J. A. Komenského *Orbis pictus*. Táto učebnica mala široké uplatnenie aj v školách na Slovensku, čo bolo hlavným dôvodom jej vydania v Levoči r. 1685. Vydanie bolo pripravené podľa norimberského vydania *Orbisu* r. 1658 a malo svoje grafické a jazykové zvláštnosti. Bola to veľmi uznávaná a obľúbená učebnica, o čom svedčia ďalšie jej vydania v r. 1728 a 1778. Prostredníctvom *Orbisu* prenikal do škôl na Slovensku pedagogický realizmus Komenského.

Kľúčové slová: J. A. Komenského *Orbis pictus* bola jednou z najpoužívanějších kníh v európskom školstve; vydanie štvor a trojjazyčného *Orbisu* v Levoči v r. 1685; druhé, jazykovo upravené vydanie *Orbisu* v r. 1728; tretie a posledné vydanie levočského *Orbisu* v r. 1778; D. S. Horčíčka, J. Bubenka a J. Bahil – hlavní iniciátori levočských vydaní *Orbisu*.

Uplynulo už vyše 300 rokov od prvého českého (slovenského) vydania Komenského diela *Orbis pictus* (Svet v obrazoch) v brewerovskej tlačiarni v Levoči. K tomuto dielu sa stále vracajú pedagógovia ako k vzorovej učebnici, ktorá dodnes nestratila svoju didaktickú hodnotu. Levočské *Orbisy* doteraz sú predmetom vedeckého skúmania. V poslednom období najmä jazykovedci prispeli k ich hlbšiemu poznaniu.

Z príležitosti 300. výročia prvého českého (slovenského) vydania Komenského *Orbis pictus* v dňoch 10.–11. novembra 1985 v Levoči prebehlo vedecké sympóziu, ktorého se zúčastnili naši pedagógovia, historici, jazykovedci, filozofi, prírodovedci, umenovedci atď., ktorí komplexne zhodnotili význam tohoto diela pre našu kultúrnu históriu.

Jubilejná atmosféra, ktorá vládla okolo tohoto Komenského diela v našej vedeckej a najmä pedagogickej verejnosti, dala podnet k zhrnutiu doterajších poznatkov (najmä novších) o levočskom *Orbise*, čo je aj cieľom tohoto príspevku.

Používanie Komenského jazykových učebníc na Slovensku sa datuje už od prvej polovice 17. storočia, možno povedať hneď po tom, ako boli postupne tlačené, či už na Slovensku alebo mimo územia Slovenska. Ako najstaršie vydanie jazykovej učebnice Komenského je „*Janua Linguae Latinae*“, kto-

rá vyšla v Levoči v r. 1641 a „Janua Linguarum bilinguis“ v Bardejove r. 1641.¹

V 17. storočí Levoča bola mestom, v ktorom bolo najviac vytlačených kníh Komenského. Tu uzrelo svetlo sveta i prvé české (slovenské) vydanie Orbisu v r. 1685. Pravda, ten sa používal v školách na Slovensku ešte pred jeho prvým domácim vydaním.² Kniha vyšla štvorjazyčne pod názvom: „Joh. Amos Comenii Orbis Sensualium Pictus Quadrilinguis. Hoc est: Omnium fundamentalium, in mundo rerum, et in vita actionum Pictura et Nomenclatura Latina, Germanica, Hungarica, et Bohemica. Cum Titulorum juxta atq; Vocabulorum indice . . . Swět Widitedlny. Odmalowaný a w čtwerakem gazyku předstaweny, t.j. Wssech negobzwaslastneggssich Swěta wěcy a skutkuw života odmalowanj a gazykem Letinskym, Německym, Uherskym y Slowenskym gmenowanj s přidanym Slow y Tituluw Registrem. Leutschoviae, Typis Samuelis Brewer. Anno 1685“ (8°, 313, 134 s.). Český preklad Orbisu na vonkajšej titulnej strane je „Swět Widitedlny“, na vnútornej titulnej strane „Swět Spatřugicy“. Tá jazyková rozdielnosť zatiaľ nie je vysvetlená. Kniha vyšla v tlačiarni Samuela Brewera,³ ktorý zároveň bol kníhkupcom.

Toho istého 1685 roku v Levoči vyšiel trojjazyčný Orbis pictus, v tejže tlačiarni (možno, že vyšiel o niečo skôr alebo paralelne). Je to: „Joh. Amos Comenii Orbis Sensualium Pictus Trilinguis . . . Latina, Germanica et Hungarica . . ., Leutschoviae, Typis Samuelis Brewer . . ., 1685“ /2°, (12), 304, 169 s./.⁴ Ilustrácie sú tie isté ako aj v štvorjazyčnom vydaní. Kniha má iba jednojazyčný (maďarský) predhovor. K tomuto vydaniu bol pripojený český (slovenský) text, a tak vznikol štvorjazyčný Orbis, ktorý je predmetom nášho záujmu.

Okolo otázky vydávateľa Orbisu a najmä jeho jazykovej stránke boli rôzne nejasnosti a možno povedať, že po dnešný deň tieto otázky nie sú uzavreté. V. T. Miškovská v štúdiu „Přehled novější literatury o knize Orbis pictus“⁵ sa dotkla aj názorovej nejednotnosti okolo levočského Orbisu. Pritom pedagogická stránka problému nevyvoláva žiadne nejasnosti. Na pedagogickú hodnotu Orbisu dosť obšírne poukázali L. Bakoš⁶ a V. Ružička⁷. Levočské Orbisy (vydania r. 1685 a 1728) najviac priťahujú našich jazykovedcov, nakoľko ide tu o česko-slovenské jazykové vzťahy. Aj keď sú to záležitosti jazykovedné, pre dokreslenie celého pohľadu na levočský Orbis uvedieme najnovšie stanoviská našich jazykovedcov (to čo nemohla pojať do svojej štúdie Miškovská).

V novej literatúre sa skoro jednoznačne uvádza, že vydanie Orbisu pripravil Daniel Sinapius - Horčíčka st. (1640—1688), farár, pedagóg, spisovateľ a vydávateľ. L. Novák píše: „V odbornej literatúre sa niekedy tvrdí, že nie je isté, kto bol autorom prekladu Orbis pictus do slovenčiackej češtiny. Ale je rad dôvodov pre predpoklad, že to bol najpravdepodobnejšie rodák zo Sučian v Turci Daniel Sinapius Horčíčka . . ., bol činný aj literárne a vydal niekoľko diel tlačou toho istého Samuela Brewera, ktorý vydal aj Orbis pictus roku 1685, teda v čase účinkovania Daniela Horčíčku v Levoči. Mal údajne aj funkciu korektora v tejto tlačiarni“.⁸

Dosť vážavé stanovisko nachádzame v edičnej poznámke k faksimilnému vydaniu levočského Orbisu z r. 1685, a to: „Na základe literárno-historických

údajov a doterajšieho bádania nedá sa spoľahlivo určiť autor prekladu“. ⁹ Podobné stanovisko zastáva M. Bartková, keď píše: „Horčíčkove teoretické názory, ktoré ho viedli k zavádzaniu slovenských prvkov do češtiny, sú známe. Lenže na ich základe ešte nemožno vyriešiť problém spoluautorstva či inej spolupráce pri konečnej úprave jazyka levočského Orbisu. Vieme tiež, že Horčíčka bol upravovateľom Tranovského „Cithary Sanctorum“, ktorá vyšla v r. 1684, teda len rok pred levočským Orbisom a nazdávame sa, že neskôr, po podrobnej jazykovej analýze obidvoch vydání a po konfrontácii výsledkov s dielom D. Sinapia Horčíčku by sa dala táto otázka vyriešiť“. ¹⁰

F. Karšai zastáva názor, že autor českého (slovenského) textu nie je bezpečne známy. ¹¹

F. R. Tichý na základe rozboru slovenského textu vydania Orbisu z r. 1685 dokazuje, že „prvý slovenský (československý) preklad Orbis pictus pochodí z pera D. Horčíčku“, ¹² čím opravuje názor na túto otázku H. Jarníka.

V novších prácach tiež sa uvádza, že vydanie levočského Orbisu (1685) pripravil Daniel Horčíčka, ktorý je aj autorom českého (slovenského) prekladu. ¹³

Vyššie uvedené tvrdenia v prospech Horčíčku spochybňuje Slovenský biografický slovník (diel I., Martin, MS 1986, s. 335), ktorý uvádza, že levočský Orbis pictus (1685) „pravdepodobne preložil do češtiny“ Jonáš Bubenka.

Bádateľov levočského vydania z r. 1685 zaujala aj otázka predlohy, t.j. podľa ktorého vydania Orbisu bola pripravená česká (slovenská) verzia. Podľa Jarníka predlohu českého textu v levočskom vydaní bolo poľské vydanie Orbisu z r. 1667. ¹⁴ L. Novák k tomuto dodáva: „...veď práve Horčíčka mohol byť už v Poľsku dobre oboznámený s poľským vydaním Orbisu, ba mohol ho so sebou aj osobne priviesť, mohol byť iniciátorom českého prekladu a mohol pri práci neúmyselne, prípadne niekedy náročky zanechať v preklade aj istý, hoci nevelký počet polonizmov“. ¹⁵ Tichý toto tvrdenie vyvracia.

Levočské vydania Orbisu (1685 a 1728) sú dodnes predmetom jazykovedného štúdia. F. R. Tichý píše: „Štvorjazyčné vydanie z roku 1685 je pre nás ešte pamätnejšie tým, že prinieslo prvý slovenský a vôbec československý preklad latinského originálu Komenského Orbis pictus“. ¹⁶ Názor M. Bartkovej: „Levočský Orbis je z jazykového hľadiska veľmi významný, a to najmä pre zjavné slovákizačné tendencie“. ¹⁷ Ďalej autorka konštatuje, že levočský Orbis „ako učebná pomôcka vznikol z praktickej potreby a uvedomenej snahy dať slovenskému žiakovi učebnicu v jazyku, ktorý by mu bol prístupnejší než vtedajšia spisovná čeština. Pôda pre vznik diela takého typu je priaznivá. Orbis a jemu blízke učebnice, ako napr. Janua, sa na slovenských školách používali, a to mohlo byť bezprostredným podnetom na vydanie slovenčiacej verzie“. ¹⁸

K jazykovej stránke levočského Orbisu boli našimi historikmi a jazykovedcami vznesené viaceré stanoviská. H. Jarník súdi, že „zvlášť zdárné se prekladatel vůbec neosvědčil, snad lépe neuměje, do jista však též dosti nedbaje“, ¹⁹ „levočský text jest jako překlad výkon značně chatrný: nebyla to pro porozumění originálu nebo slovenské ztlumočení pomůcka, jaká měla být“, ²⁰ preklad odhaluje „pronikavý jazykový chaos prekladatelův“. ²¹

Negatívna kritika H. Jarníka v novších prácach slovenských jazykovedcov

je zavrhnutá. F. R. Tichý kritiku H. Jarníka pokladá za „nepochopiteľný omyl“.²² L. Novák konštatuje, že išlo o prispôsobenie českého prekladu slovenskému jazykovému prostrediu. On píše: „Bolo to už isté vedomé prispôsobenie formujúcemu sa nadnárečovému útvaru, ktorý dnes nazývame kultúrna stredná slovenčina či prosto kultúrna stredoslovenčina. Nie je náhodné, že na titulnom liste levočského vydania Orbisu z roku 1685 sa nazýva slovenská zložka v latinčine Bohemica, v nemčine Bömisch, ale v maďarčine už Tót v zhode so „slovenským“ textom. Toto označenie je aj na konci Orbisu, kde sa žiakovi rekapituluje, že sa z knihy učil tak, že sa „naučil . . . prednejšie (obzvláštnější) slova Latinského, Nemeckého, Uherského a Slovenského jazyka“. A na konci diela je register, ktorý sa volá „Slovenský Registrík“, teda nie nejako „Český rejstřík“.“²³

Orbis pictus bol prvou obrázkovou učebnicou, nad ktorou Komenský začal pracovať v Blatnom Potoku. Táto učebnica udomácnila sa v celom civilizovanom svete, kolovala v priebehu storočí v rozličných vydaniach a úpravách. Aj v našich podmienkach nadobudla nielen jazykovú, ale aj názorovú, výtvarnú, ilustračnú podobu. Vo svete boli vydania tejto učebnice aj bez obrázkov, čo sa zdôvodňovalo rôznymi príčinami (najmä technickými, ale aj didaktickými). Levočské vydanie Orbisu je prvým krokom k názornému vyučovaniu v dejinách slovenskej školy.

Obrázky v Komenského Orbis pictus musíme posudzovať a analyzovať podľa ich didaktickej funkčnosti a podľa ich umeleckého prevedenia. V ojedinelých prípadoch ilustrácie v školskom vyučovaní sa vyskytovali i do Komenského, lenže nemali také didaktické usporiadanie ako v Orbise.

Ilustrácie levočského Orbisu boli vyhotovené Jonášom Bubenkou, profesorom levočského gymnázia.²⁴ To potvrdzuje podpis Bubenku s uvedením roku 1679 na obrázku 78 kapitoly Orbisu.²⁵ Je celkom možné, že takéto množstvo drevorytov Bubenka robil dlhší čas, do ktorého aj zapadá na obrázku uvedený rok.

J. Bubenka svoje drevoryty vyhotovil podľa Orbisu prvého norimberského vydania 1658 r. H. Jarník píše: „Bubenkovy rytiny jeví se kopiemi z původních obrázků, jak vyšly po prvé r. 1658 a v řadě dalších vydání norimberského M. Endtera“.²⁶ Pri porovnaní levočského Orbisu s pôvodným norimberským vidíme, že Bubenka nie vždy dodržiava presnosť originálu, v niektorých obrázkoch uplatňuje určitú voľnosť, dôsledne kopíruje s riedkymi výnimkami. V dôsledku kopírovania v levočskom vydaní obrázky (s výnimkou troch kapitol) sú v opačnej polohe ako v norimberskom vydaní. Takže Bubenkovi nemožno pripisovať originalitu ilustrácií a pri kopírovaní rozhodovala technická zručnosť. Bubenka tiež nemohol svojvoľne meniť kompozíciu obrázkov, nakoľko bol viazaný textom knihy (musel zobrazovať javy a predmety, ktoré tvorili obsah jednotlivých kapitol). K. Bubenkovým nepatrným odchýlkam od originálu H. Jarník poznamenáva: „Smysl takovýchto změn je většinou ten, že předměty v obrázku často přeplněným vystupují mezi sebou i samy v sobě zřetelněji. Bubenka jimi vyvažoval hrubost své kresby, některými ostatně mohl vědomě sledovati zřetele pedagogické. Jeho rytiny vskutku častěji názornosti předčí nad své sic jemnější předlohy“.²⁷

Ilustrácie levočského Orbisu boli rozlične hodnotené. H. Jarník píše: „Pro Bubenku je nemalou ctí, jak skvěle úkolu dostál. Třebas prý nelze kjeho rytinám přikládati absolutního měřítka esthetického, je i v podání účelně zjednodušeném patrna ruka skutečného umělce“.²⁸ Nazdávame sa, že tento názor veľmi správne vystihuje výtvarný prejav Bubenku a didaktickú hodnotu jeho ilustrácií. J. Bubenka i keď bol grafik-samouk, patrí medzi významné osobnosti našej knižnej ilustrácie.

Stretávame sa aj s iným názorom na ilustrácie Bubenku. Tak napríklad H. Jarník uvádza hodnotenie maďarského autora Z. Takácsa, ktorý označuje ich za „velmi slabé a v kresbě hrubě chybuující“, kópie sú „diletantské, neohrabané a technicky neumělé“.²⁹ Podobné hodnotenie nachádzame i v novších prácach. Napr. E. Sabol píše: „Bubenkov cyklus (súbor ilustrácií k Orbisu – pozn. A. Č.) pre svoju slabú výtvarnú úroveň má skôr význam kultúrnohistorický ako umelecký“.³⁰ Tiež je mienka, že Bubenkove „drevorezy sú výrazom insitného umenia“.³¹

Nemožno sa uspokojiť s týmito tvrdeniami a ilustračnú stránku levočského Orbisu treba zvlášť posúdiť. Ako píše V. Ružička, že umeleckú hodnotu obrázkov „možno posudzovať jedine podľa vyspelosti umeleckej techniky 17. storočia, hoci Komenský sám očakával viac od ich spracovania“.³²

O tom, že levočský Orbis pictus z r. 1685 mal praktický dosah v školskom vyučovaní (používal sa skoro polstoročie), svedčí jeho druhé vydanie v r. 1728 v tejže Levoči a tlačiarni. Toto vydanie je tiež štvorjazyčné (latinsko-nemecko-maďarsko-české /slovenské/) a má upravený názov. Kniha má určité tlačiarenské úpravy, ale hlavne sa líši od predchádzajúceho vydania revíziou českého (slovenského) textu, ktorú vykonal Juraj Bahil z podnetu Brewera.³³ Kniha okrem úvodného slova Komenského obsahuje aj vlastný príhovor k čitateľovi, v ktorom uvádza dva hlavné dôvody vydania Orbisu: „1. aby ho opravil jazykove a očistil český text ortograficky a výrazove; 2. aby sa táto vynikajúca kniha dostala do škôl, a tak splnila želanie mnohých škôl môcť sa učiť z nej v českom jazyku“.³⁴ H. Jarník uvádza, že Bahilova úprava Orbisu spočívala hlavne v „znormalisování jazykové formy, poměrně nejdůsledněji po stránce hláskoslovné a pravopisné“.³⁵

Aj keď podľa mienky našich jazykovedcov (F. R. Tichý, L. Novák) toto vydanie malo jazykové nedostatky, predsa prispelo našej škole, napríklad už tým, že sa zabezpečovala syntéza jazykového vyučovania s vecným, čo je charakteristické pre pedagogický realizmus.

Bahilov štvorjazyčný Orbis pictus bez zmien bol opäť vydaný v Levoči v brewerovskej tlačiarni r. 1778.

Nové obdobie pre Komenského Orbis nastáva v dobe osvietenstva, kedy sa tlačenie Orbisov presúva z východného Slovenska do Bratislavy, kde od r. 1798 po r. 1842 bolo 9 vydaní pre účely školské.

Idea Komenského Orbisu sa pevne udomácnila na Slovensku. O ňom sa veľmi pochvalne vyjadrovali alebo ho aj napodobňovali mnohí slovenskí pedagógovia. Aj keď uplynulo viac ako 300 rokov od vydania tohoto vynikajúceho pedagogického diela, ktoré právom sa pokladá za jeden z monumentov našej pedagogiky, dodnes zostáva vzácnou, vyhľadávanou knihou a je ideo-

vým vzorom pre zostavovanie dnešných moderných učebníc.

POZNÁMKY

- ¹ Ján Petrovich: *Bibliografický súpis diel J. A. Komenského, ktoré vyšli na území Slovenska*. Č. Jednotná škola, 12, 1957, s. 226.
- ² Karšai, F.: *Jan Amos Komenský a Slovensko*. Bratislava, SPN 1970, s. 158.
- ³ Samuel Brewer (1645—1699) študoval na univerzite vo Wittenbergu, potom pôsobil ako kníhtlačiar v Levoči, kde zastával aj verejné funkcie. V Slovenskom biografickom slovníku, I. diel (Martin, MS 1986) je nesprávne uvedený rok (1665) brewerovského vydania Orbisu (s. 321).
- ⁴ Soupis děl J. A. Komenského v československých knihovnách, archivech a museích. Praha, SPN 1959, č. 581.
- ⁵ Miškovská, V. T.: *Přehled novější literatury o knize Orbis Pictus*. — Acta Comeniana, 19, 1960, č. 1, s. 44–51.
- ⁶ Bakoš, L.: *Epilóg k faksimilnému vydaniu levočského Orbisu z r. 1685*. Slovenské pedagog. nakladateľstvo v spolupráci so Státním pedagog. nakladateľstvom v Praze; bez uvedenia roka, s. 1–26.
- ⁷ Ružička, V.: *Komenského Orbis pictus a Slovensko*. Jednotná škola, 8, 1958, s. 202 až 218.
- ⁸ Novák, L.: *Levočská škola a kultúrna stredoslovenčina*. — Nové obzory, 18, 1976, s. 296.
- ⁹ Faksimilné vydanie levočského Orbisu, edičná poznámka, s. 39.
- ¹⁰ Bartková, M.: *Levočské vydanie Komenského učebníc Orbis pictus z roku 1685 ako predmet filologického záujmu*. In: Vplyv pokrokového dedičstva Jana Amosa Komenského na vývin socialistickej pedagogiky a školstva. Bratislava, SPN 1980, s. 120
- ¹¹ Karšai, F.: *Jan Amos Komenský a Slovensko*. Bratislava, SPN 1970, s. 185.
- ¹² Tichý, F. R.: *Daniel Horčíčka (Sinapius) ako prekladateľ diela Orbis pictus*. — Slovenská literatúra, 5, 1958, s. 335.
- ¹³ *Matej Bel. Doba, život, dielo*. J. Tibenský a kol. Bratislava, Veda 1987, s. 134–135; J. Minárik, Barokový spisovateľ Daniel Sinapius-Horčíčka. In: Daniel Sinapius-Horčíčka st., Neo-forum Latino-Slavonicum, Bratislava, Tatran 1988, s. 225–226; R. Brtáň, Daniel Sinapius. Tamtiež, s. 202–203; J. Minárik, Baroková literatúra, Bratislava, SPN 1984, s. 134.
- ¹⁴ Jarník, H.: *Veškeré spisy Jana Amosa Komenského*, svazek X. (8), Brno 1929, Předmluva vydavatelova, s. XXX; Joh. Amos Comenii Orbis Sensualium Pictus ..., Latino-Gallico-Germanico-Polonic..., Wratisslaw 1667. Vid: Soupis děl J. A. Komenského v československých knihovnách..., č. 569.
- ¹⁵ Novák, L., c. d., s. 297.
- ¹⁶ Tichý, F. R., c. d., s. 334.
- ¹⁷ Bartková, M.; c. d., s. 120.
- ¹⁸ Tamtiež, s. 122.
- ¹⁹ Jarník, H.: „Orbis pictus“ česky od Bubenky do Chmely. — In: Časopis Matice Moravské, Brno, 38, 1914, s. 89.
- ²⁰ Veškeré spisy J. A. Komenského, svazek X (8) ..., Předmluva ..., s. XXX.
- ²¹ Tamtiež, s. XXXI.
- ²² Tichý, F. R., c. d., s. 337.
- ²³ Novák, L., c. d., s. 297.
- ²⁴ Jonáš Bubenka (nar. okolo 1650 — zomr. 1705) — publicista, výtvarník, hudobný

skladateľ, pedagóg. Pôsobil na ev. lýceu v Prešove, potom na ev. gymnáziu v Levoči. Tiež pracoval pre brewerowskú tlačiareň ako ilustrátor a grafik. Bubenka ako výrvarník (grafik) je po rôznom hodnotený.

²⁵ Na základe toho F. Karšai usudzuje, že mohol existovať levočský Orbis pictus už r. 1679, lenže toto vydanie sa dodnes nenašlo. Vid' Karšai, F., c. d., s. 158

²⁶ Jarník, H.: „Orbis pictus“ český od Bubenky do Chmely ..., s. 85.

²⁷ Tamtiež, s. 86.

²⁸ Tamtiež, s. 85.

²⁹ Tamtiež, s. 85.

³⁰ Sabol, E.: *Medirytina v knižnej ilustrácii na Slovensku do konca 18. storočia*. — In: z minulosti knihy na Slovensku. Martin, MS 1959, s. 142.

³¹ Encyklopédia Slovenska, zv. I., Bratislava, Veda 1985, s. 271.

³² Ružička, V., c. d., s. 209; To, že obrázky Komenského Orbisu sú pritažlivé i pre dnešného čitateľa, svedčí kniha „Človek tvorca. Pracovné motívy Slovenska vo vyobrazeniach z 9.–18. storočia“, od S. Kovačevičovej (Bratislava, Veda 1987), ktorá obsahuje väčší počet obrázkov práve z levočského Orbisu 1685 r.

³³ Juraj Bahil (Bahyl), (1689–1760), náboženský spisovateľ, krátko korektor levočskej tlačiarne, učiteľ v Hrachove a neskoršie ev. farár v gemerskom Klenovci, kde aj zomrel. Vid' Slovenský biografický slovník, zv. I., Martin, MS 1986, s. 100–101.

³⁴ F. Karšai, c. d., s. 199–200.

³⁵ H. Jarník, c. d., s. 91.

ANDREJ ČUMA

J. A. COMENIUS'S ORBIS PICTUS ALWAYS TOPICAL

In the 17th century it was Levoča where most Comenius's books were printed. Here the first Czech edition of Orbis (The Visible World Die sichtbare Welt) saw the light of the world, in the year 1685. It was a book in four languages—Latin, German, Hungarian and Czech. The book was edited in the printing office of L. Brewer. Daniel Sinapius Horčíčka is supposed to be the author of the Czech adaptation. The illustrations of Orbis Pictus were made by Jonas Bubenka according to the first Nürnberger edition of Orbis (1658). The book was published for

the needs of Slovak schools.

Parallely in the year 1658 — and in the same printing office an Orbis in three languages was published, in Latin, German and Hungarian.

The second Levoča edition appeared in the year 1728 in a new language adaptation by Juraj Bahila. Another edition of Orbis was elaborated in Levoča too, and that in the year 1778. By this edition the Levoča series of Comenius's Orbis was finished (having had four publications altogether).

Došlo do redakcie: 8. 7. 1991

Autor: Prof. dr. ANDREJ ČUMA, CSc., J. Nováka 27, Prešov